

Tényálladék az ókori Róma büntetőjogában

1. Az ókori Róma magánjogának precízen kidolgozott intézményei, rendszere mellett, amely így a kutatók érdeklődési körébe került, mindég is háttérbe szorult a büntetőjog kutatása, művelése a jogi romanisztikában. Az utóbbi időben azonban egyre többen fordulnak a büntetőjogi források feldolgozása felé. Ennek a „mellőzésnek” valóban az lenne az oka, hogy a büntető szabályok, jogesetek kidolgozatlanok voltak, s így ezek kutatása kevés haszonnal járt az utókor számára? Álláspontunk szerint ez messze nem így van. Természetesen nem lehet azt vitatni, hogy a magánjog kidolgozottabb, jóval nagyobb terjedelmű, mint a büntetőjogi rész. Azonban ennek elsődleges oka az, hogy a magánjog legnagyobb részben kázusokra épült (jogesetek halmaza) kevés normatív szabállyal, addig a büntetőrendelkezésben, jellegükből adódóan konkrét jogszabályként jelennek meg (XII Táblás Törvény, Sulla rendeletei, különböző lexek, császári konstitúciók), amihez a jogtudósok magyarázatot fűznek. A konkrét szabályok magyarázatára jóval kisebb volt az igény, mint egyes jogesetek normatív rendelkezés nélküli eldöntésére. Vagyis a büntetőjog nem igényelte annyira a jogtudósok interpretációját, mint a magánjog.

A Birodalom bukása után a feudalizmusba zuhanó Európa egy időre elfelejtette a római jogot. A XI-XII. században az észak-itáliai városokban a kereskedelem fellendülése maga után vonta a római magánjog újjáéledését és fokozatos elterjedését egész Európában, mivel erre a feudális államok magánjoga nem volt alkalmas.

Ezzel szemben a feudális államok maguk kialakította büntetőjogában ezidőtájt még nem érett meg a helyzet a gyökeres változtatásra. A római magánjog szinte egész Európában gyökeret vert, mert az árucserre viszonyok jellege, illetve ezek jogi szabályozási igénye teljes kielégítést nyert a római magánjog által. Addig viszont minden feudális állam a maga módján igyekezett az állam, az uralkodó és az állampolgárok létét, biztonságát, testiépségét garantálni. Szükségyszerűen az egyes országokban a büntetőjog területén megindult egy belső fejlődés, amelynek eredményeként különböző büntetőjogi kódexek jöttek létre, és a legtöbb államban megelőzték a magánjog kodifikálását.¹ A Digesta, az Institúciók, és a justiniánuszi Codex ismeretében a feudális államok jogászai merítették e művek büntetőjogi szabályaiból, ezeket ötvözték a feudális büntetőjoggal.² Így jutunk el a „Nullum crimen, nulla poena sine lege” elvekhez, amelyeket Rómában ismertek, alkalmaztak, de nem definiálták azokat.³

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a különböző európai országok büntető törvénykönyvét. Pl. míg Magyarországon Csemege-kódex a múlt század végén, addig a Polgári Törvénykönyv 1960-ban lépett hatályba.

² A Codex és Digesta szövege a büntetőjoggal foglalkozó jogászok számára is ismert volt, így a kodifikáció során nem egyszer merítették ebből az anyagból.

³ Zlinszky J.: Római büntetőjog (Budapest, 1992) 155. s. köv. p., L. Vacca, Delitti privati e azione penale nel principato. ANRW II. 14, 684. p.

Tehát a római magánjog és a római büntetőjog alkalmazása között az a lényeges különbség, hogy a kibontakozó kapitalizmus jogrendje kizárólag a római magánjogra támaszkodott, a büntetőjog területén viszont előtérbe kerültek az egyes országok feudális sajátosságai és ezekhez kapcsolták a római jogi szabályokat, illetve elveket. A modern európai államok büntetőjoga nem a római jogból eredt, hanem egy, a nemzeti feudális normarend római joggal való keveredéséből létrejött ún. vegyes jellegű büntető jogi szabályokból.

Ebből adódott a kutatásban létrejött különbség is. Míg a XVIII. és XIX. század magánjogászai csak a római jogot kutatták és dolgozták fel könyvtárakat kitevő műveikben, addig a büntetőjog területén néhány monográfiától eltekintve (legismertebb és legfontosabb Mommsen, *Römisches Strafrecht-je*) a korabeli fejlődést kutatták, illetve teremtették meg a büntetőjog modern elméletét.⁴

Mindezekből természetesen következik, hogy a római büntetőjog is része annak az ókori kultuszkincsnek, amit egyszerűen csak római jonak szoktunk nevezni. Ezek után nem lehet véletlen, ha a római büntetőjog egyes részeinek bemutatására vállalkozunk, annál is inkább, mert szoros összefüggés mutatható ki a modern büntetőjogban található elvekkel.

2. Az egyik ilyen kérdés, beszélhetünk-e a római büntetőjogban tényálladékról,⁵ modern kifejezéssel törvényi tényállásról. Ha igen, összehasonlítható-e a modern büntetőjog dogmatikájában alapkérdésként kezelt és nagy precízséggel kidolgozott törvényi tényállás fogalma és részei a római jogi normákban körvonalazandó tényálladékkal.

Erre kívánunk e rövid dolgozat keretében az eredeti források alapján választ adni.

A törvényi tényállás — a modern jogdogmatika szerint — egy-egy bűncselekménytípus befejezett tettesi alakzatát meghatározó törvényi ismérvek összessége,⁶ azaz azon ismérvek összessége, amelyeket a törvény (norma) valamely büntetendő cselekmény fogalmához megkíván.⁷

A törvényi tényállás tárgyi és alanyi oldalra tagolható. A tárgyi oldalon az alábbi tényállási elemek találhatók:

- a) az elkövetési tárgy
- b) az elkövetési magatartás
- c) egyéb tényállási elemek (hely, idő, mód, eszköz stb.)
- d) az eredmény
- e) az okozati összefüggés

Az alanyi oldalon áll maga az elkövető, illetve azoknak a szubjektív tényállási elemeknek a vizsgálata (szándékosság, gondatlanság, motívum és célzat) amelyek ezt az oldalt teljessé teszik.⁸

Mielőtt a kérdést részleteiben megvizsgálánánk meg kell jegyeznünk, hogy a római jogászok a jogszabályok interpretációja során nem dolgoztak ki elméleteket, nem esik szó a törvényi tényállásról, de tényálladékról sem, sokkal inkább utalnak a tényállási elemekre, amelyek segítségével azonban az összkép felvázolható.

⁴ Th. Mommsen, *Römisches Strafrecht* (Leipzig, 1899). A maga idejében tökéletes mű volt. Talán azért is idegenkedtek a kutatók a témához hozzányúlni, mert vajmi kevés újat tudtak volna mondani.

⁵ A római jogászok ezt a fogalmat sohasem használták.

⁶ *Békés-Földvári-Gáspár-Tokaji: Magyar Büntetőjog* (általános rész), Budapest, 1980. 160. s. köv. p. — Edvi Illés K.: *A magyar büntető törvénykönyv magyarázata*. (Budapest, 1909) 4. s. köv. p.

⁷ Nagy Ferenc-Tokaji Géza: *A magyar büntetőjog általános része I.* (Szeged, 1987) 77. s. köv. p.

⁸ Nagy Ferenc-Tokaji, i.m., 79. s. köv. p.

Elsőnek nézzük meg találunk-e a forrásokban olyan leírását a bűncselekményeknek, amelyek tartalmazzák büntetőjogi szempontból a cselekmény lényeges körülményeinek az összességét.

Furtum est contrectatio rei fraudolosa lucri faciendi gratia vel ipsius rei vel etiam usus eius possessionisve (Paulus, D. 47.2.1.2)

Tehát lopás alatt értjük — Paulus tolmácsolásában⁹ — egy dolog szándékos elvételét haszonszerzés céljából, éspedig akár magát a dolgot, akár annak használatát, akár annak birtokát illetően.

Ami a tárgyi oldalt illeti, elkövetési tárgy a dolog vagy annak használata, illetve annak birtoklása.

Elkövetési magatartás a dolog megragadásában, elvételében nyilvánul meg. A bűnsegédek esetében, lopáést felel az a személy, aki ugyan nem vette el a dolgot, de tudatosan szerszámokat kölcsönzött, hogy az elkövető a szekrényt feltörje és a dolgot elvigye. A magatartása csak akkor értékelhető, ha a tettes befejezte a cselekményt.

... qui ferramenta sciens commodaverit ad effringendum ostium vel armarium ... (D. 47.2.55.4) – mondja Gaius.

Ulpianus kifejezetten hangsúlyozza a dolog elvételét mint elkövetési magatartást (D. 47.2.52.19) amikor azt mondja, hogy sem szóval, sem írással senki nem követ el lopást, *a joggyakorlat ugyanis az*, hogy csak a dolog megragadása hozza létre a bűncselekményt (*ut furtum sine contrectatione non fiat*). A bűnsegéd és a felbújtó is csak akkor vonható lopásért felelősségre, ha az elkövető elvette a dolgot (D. 47.2.55.19), jóllehet az ő cselekményük befejezett, de mégis a másik fél magatartásával, a lopás megtörténtével válik a cselekmény befejezetté, s ez hat vissza rájuk.

A lopás eredmény bűncselekmény, mivel a tettes vagyona a lopás következtében növekszik, a sértettnél pedig kár keletkezik. Gaius mondja (D. 57.2.55. pr) — *Si pignore creditor utatur, furti tenetur* — hogy ha a záloghitelező a nála lévő dolgot (pl. kézizálogba adott lovakat) használja, akkor lopást követett el. Ebben az esetben a törvény eltekint a dolog elvételétől, illetve megelégszik azzal, hogy a hitelező sajátjaként használja, időleges haszonszerzés esete forog fenn, ezzel a vagyona növekszik, tehát a Paulus féle alaptényállásból a *lucri faciendi* a haszonszerzési célzat kerül előtérbe. Az alaptényállás egyébként tartalmazza a jogtalan használatba vételt fogalmi elemként.

Ugyanez a helyzet (D. 47.2.55.1) ha a használatba kapott tárgyat haszonszerzés végett másnak átengedi (*si quis usum elienae rei in suum lucrū convertat...*). A haszonszerzésnek az a sajátossága, más vagyonából gazdagodni, a másik személy vagyonából hasznot húzni.

Mindezekből egyértelműen következik, hogy a lopás célzatos bűncselekmény, az elkövetőre nézve mindig haszonnal jár. A lopás célja a haszonszerzés. Éppen ezért nem tekinti Ulpianus lopásnak azt az esetet, ha valaki egy prostituáltat lopott el kéjvágyból, ugyanis az elvételnek nem haszonszerzés volt az oka (*causa autem faciendi libido fuit, non furtum*. D. 47.2.39.)

Itt megtaláljuk mint tényállási elem hiányát a más indítóokot. Vagyis hiányzik a lopási motívum, ezért nincs lopás.

A lopás bűncselekményének tárgya csak ingó dolog lehet. Erről Ulpianus a következőképpen vélekedik:

⁹ Paulus szövege alapvető forrás mind a Digesta többi szövegeire nézve, valamint a Justinianus Intitucióiban találtakkal kapcsolatban is.

„*Verum est, quod plerique probant, fundi furti agi non posse*” (D. 47.2.25. pr)

Telket ellopni nem lehet. Ez fizikailag lehetetlen. További kérdés, lehet-e az ingatlanról fákát, gyümölcsöt, *talajt* elhozni? a válasz: quemadmodum potest re mobili subrepta (uo. 2.) az ingóság ellopható a telekről.

Egyéb elkövetési körülmények.

Lopni csak valakinek a tulajdonában lévő dolgot lehet. Paulus egy érdekes esetet mutat be ezzel kapcsolatban. Vadméhek valakinek a telkén lévő fára telepedtek és ott mézet raktak. A mézet idegen személy elvitte. A telek tulajdonosa nem indíthat lopás miatt eljárást az elvivő ellen, mert a méhek és a méz szabad foglалás tárgya (res nullius), nem a telek tulajdonosé. (D. 47.2.26.)

A tárgyi oldalhoz tartozik az elkövetés ideje, illetve helye, így ezek minősítő körülményként szerepelnek, így az éjszaka tetten ért tolvajt bárki szabadon megölhette a XII táblás törvény szerint (Gai. D. 47.2.55.2). Különbséget tettek a büntetés mértékénél a tetten ért, illetve tetten nem ért tolvaj esetében (Iust. 4.1.3 — Gai. Inst. 3.186). Tettenérés természetesen az elkövetés helyszínén történt.¹⁰

Ami az okozati összefüggést illeti, elsősorban arra voltak tekintettel, hogy mi bizonyítható. A tettenérésnél nem volt probléma, az szemellátható volt. A tetten nem ért tolvaj esetében a vizsgálatot le kellett folytatni és bűnösségét bebizonyítani.¹¹

Nem állapítja meg Paulus (D. 47.2.54. pr) az okozati összefüggést abban az esetben ha valaki *iniuriae causa* (személyesértés) a kaput betöri, ámbár onnan mások vittek el holmikat, az elkövető nem felel lopásért, hanem iniuria-ért, mert az akarata (szándék) nem irányult a lopásra (nam maleficia voluntas... distinguit). A római jogászok nem vizsgálták, hogy a károkozás végül is okozati összefüggésben van a lopással, mert a kapu kitörésével megkönnyítette a tolvajok dolgát. A tolvaj a lopásért, az ajtóbetörő iniuria-ért felelt.

A cselekmény alanyai maga az elkövető (Inst. 4.1.1 és 6) és társtettesek, illetve a bűnsegédek és a felbújtók (Gai. Inst. 3.202; Inst. 4.1.11) Marton¹² a felbújtót, csak a klasszikus korban ismeri el a cselekmény alanyánál. Justinianusnál a két ellentétes forrásból (Inst. 4.1.12; C.6.2.20) arra következtetésre jut, hogy a felbújtó nem büntetendő. Ezzel az állásponttal ellentétesnek látszik Saturninus egyik szövege (D. 48.19.16. pr) ahol felsorolja, hogy a bűncselekmények hogyan követhetők el, és minden elkövetési módhoz egy példát is hoz. Ezek: cselekménnyel (pl. lopás, gyilkosság) *szóban* (hamis vád) *írásban* (személyesértés) és *tanácsadással* ... aut consilia ut coniurationes et latronum conscientia quisque alios suadendo invisisse sceleris et instar. E mondatrészen a következő értendő: vagy tanácsadással összeeskövésnél, valamint gonosztevőkkel való összejátszásnál, akik megsegítése, vagy tanáccsal való ellátása a bűncselekménnyel azonos. Ellentétben Martonnal¹³ nem csak egy konkrét esetre vonatkozik a felbújtás, mert a szövegből, a példálódzó jelleg egyértelmű. Továbbá a felsorolásnál mindig is az *aut (vagy)* szót alkalmazza, tehát a jogász konkrét felsoroló módot használ. Négy féle módon lehet bűncselekményeket elkövetni.

¹⁰ Mommsen, i.m., 734. s köv. p.

¹¹ Molnár Imre: Tanuvallomások (kínvallatás) értékelése a bűnösség megállapításánál (Acta Jur. et Pol. Szeged, 1998. 245. p.) — E. Höbenreich, Überlegungen zur Verfassung unbeabsichtigter Tötungen von Sulla bis Hadrian (SZ, 1990) 250. s köv. p., Mommsen, i.m., 429. s köv. p.

¹² Marton Géza: A furtum mint delictum privatum (Debrecen, 1911) 183. s köv. p.

¹³ Marton, i.m., 183. s köv. p.

Nem lehet alanya a serdületlen, kivéve ha a serdülséghez közel áll és a vétőképessege megállapítható (Ulp. D. 47.2.23... si iam doli capax sit.) azonban ebben az esetben sem szerepelhet *felbújtóként* (nec ope impuberis) hisz ha már vétőképesnek is vélelmezik (tudja, hogy nem szabad lopni) felbújtásra azonban mégsem képes.

Az általános szabályok szerint az elmebeteg sem követhet el lopást.

Külön speciális szabályokat alakított ki a római jog a függőségi viszonyban lévőkre. Így a rabszolgák ellen nem indítható lopási eljárás, csak urukon keresztül voltak felelőségre vonhatók (noxába adás) (Ulp. 47.6.1. pr) Ugyanez vonatkozott a hatalom alatti gyerekekre (D. 47.2.41. Ulp.) Továbbá a családon belül sem lehetett lopás miatt eljárni sem a gyerekek, sem a feleség, sem a férj ellen. igen érdekes esetet mutat be Ulpianus (D. 47.2.52). A feleség a férjét meglopja, ellene nincs lopási kereset, de ha valaki idegen segítkezik a lopásban, vagy felbújtóként működik közre, ellene büntető eljárást lehet indítani. ha a nő felbújtóként szerepel a férje vagyonának elidegenítésében, lopásért nem felel.

Ezek a szabályok a római családi, illetve családfői hatalommal vannak kapcsolatban.

A lopást csak szándékos magatartással lehet elkövetni, a szándék fogalmi eleme a bűncselekmények. Erre számos forrás utal, csak a legfontosabbakat említenénk. Furtum... fraudolosa (Paulus. D.47.2.1.2). A lopást gonosz szándékkal .... nemo furtum facit sine dolo malo ... (Ulp. D. 47.2.50.2) senki sem követhet el lopást gonosz szándék nélkül. Ugyanezt mondja Gaius (Inst. 3.197). A iustinianusi Institutio szóról szóra idézi Paulus szövegét a (4.1.1) szándékosság tekintetében.¹⁴

Kétségtelen, hogy a római jogi furtum (lopás) mint bűncselekmény a legjobban kidolgozott az összes bűncselekmények közül. Adódik ez a magántulajdon rendjének, mint alapvető társadalmi viszonyának az oltalmából. Mindezeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a furtum tényálladéka magában foglalja a modern törvényi tényállásnak minden elemét. Részletesen megtalálhatók mind a tárgyi, mind az alanyi oldalon lévő részek. Semmi sem maradt ki belőle. Ezek részben következnek a törvényi szövegből, részben a jogtudósok magyarázatából, példáiból. Annyira világosak, dogmatikailag támadhatatlanok az egyes megoldások, hogy az ember hajlamos megkockáztatni a következőket: a római jogászok által bemutatott esetekből — némi túlzással — a modern értelemben kidolgozott törvényi tényállás összeállítható lenne. Egy példa ennek igazolására; libidinis causa céljából „ellopott” rabnő esetében a jogtudós kifejezetten hangsúlyozza, hogy nem forog fenn lopás büntette, mert hiányzik a *causa lucri faciendi*, a haszonszerzési célzat.¹⁵

3. Kérdés továbbá, hogy az egyéb bűncselekményeknél is megtalálható ilyen precízséggel a büntető tényállás, illetve annak magyarázata. Természetesen e dolgozat keretében nem lehet az összes bűncselekmény típust bemutatni. Kiemelünk a különböző területekről még három, négy bűncselekményt, amelyek legjobban reprezentálják a római büntetőjog egészét.

A köztársaság korában Sulla által hozott lex Cornelia többféle bűncselekményt magában foglal, ezek körül kiemelünk kettőt az emberölést és a méregkeverést.

Lege Cornelia de sicaris et veneficiis tenetur, qui hominem occiderit (Marcianus D.48.8.1. pr) A lex Cornelia szerint felel, aki embert öl.

Ha valaki embert ölt, de nem gyilkossági szándékkal tette, az felmenthető, viszont ha valaki emberölési szándékkal a sértettet csak megsebesítette, emberölésért kell elítélni.¹⁶

¹⁴ Mommsen, i.m. 741. s köv. p.

¹⁵ Mommsen, i.m. 741. s köv. p., Marton, i.m., 78. s köv. p.

¹⁶ Mommsen, i.m. 616. s köv. p., Vö. Codex 9. 16. 7.

In maleficiis voluntas spectatur, non exitus. (D. 48.8.14) a bűncselekményben a szándékot kell nézni, nem az eredményt — Hadrianus leirata szerint. (Marc. D. 48.8.1.3)

In lege Cornelia dolus pro facto accipitur (Paulus D.48.8.7)

A lex Corneliahoz tartozó bűncselekmények, csak szándékosan követhetők el, így a gyilkosság is. Tehát a szándék alapvető fogalmi eleme a tényállásnak.

Alanya a cselekménynek bárki lehet, aki vétőképes. Infans vel furiosus si hominem acciderit non tenetur (Modestinus D.48.8.12).

Serdületlent és elmebetegét nem lehet elítélni.

Nincs különbség, hogy valaki megöl-e egy embert vagy halálának okát szolgáltatja, abban közreműködik. (Ulp. D.48.8.19) A szövegből mind a bűnsegéd, mind a felbújtó kikövetkeztethető.¹⁷

Mint ahogy fentebb láttuk, a kísérlet ugyan büntetendő, mint a befejezett cselekmény, így nem tekintették eredmény büntettnak. Cselekmény tárgya az ember.

Elkövetési magatartást nem vizsgálják aki embert öl, áll a szigorú megfogalmazás. Sem kauzát, sem motivációt nem vett a törvényalkotó figyelembe. Viszont a kasztrálásnál,¹⁸ amit a törvény ugyanúgy büntet, mint az emberölést, aki embert élvezetvágyból vagy üzleti okból kiherél — kifejezetten megállapítható a cselekmény elkövetésének motivációja, oka. (Marcianus D.48.8.3.4)

Sokkal részletesebb a törvényi tényállása a méregkeverésnek

... *qui venenum necandi hominis causa* ... (Marcianus D.48.8.3)

Aki emberölés céljából mérget készített vagy eladott, vagy magánál tartott... vagy aki nyilvános helyen emberölés céljából mérget magánál tart, vagy elad.

A törvény előkészületi cselekményt rendel a legsúlyosabban büntetni. Így a tárgya nem konkrét személy, hanem az ember, vagy emberek, akik veszélynek vannak kitéve a majdani elkövetőtől.

Az elkövetési magatartás, a méreg elkészítése, eladása, vagy a vétel utáni magánáltartás, illetve utcai eladása céljából nyilvános helyen magánál tartása. ezek azok az elkövetési magatartások, amiből a veszélyes helyzet előáll.

Nem eredmény a büntett, az eredmény az emberölés lenne. Mindezen cselekményeket emberölés céljából hajtják végre. Kifejezetten célzatos bűncselekmény, így a cselekmény csak szándékosan követhető el. (necandi causa)

Az állam elleni bűncselekmények közé tartozik a felségsértés (az állam megdöntésére, meggyengítésére, zűrzavar keltésére irányuló), mint bűncselekmény, amelyet egy lex Julia elnevezésű törvény szabályoz.¹⁹

Maiestatis autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum vel adversus securitatem eius committitur. quo tenetur is cuius opera dolo malo consilium inimum erit... (Ulpianus. Q 48.4.1.1)

A törvény megmondja, hogy mi a felségsértés: felségsértés pedig az a bűncselekmény, amelyet a római nép, vagy annak biztonsága ellen követnek el. Természetesen ez egy keret tényállás, mint a későbbiek során mintegy ötven elkövetési magatartást sorol fel Ulpianus (pl. fegyverrel támadnak az államra, nyilvános helyeket elfoglalnak, főtisztviselőket megölik, lázítanak, az ellenség bármiféle támogatása stb.)

A cselekmény tárgya maga az állam, annak biztonsága, a római nép, főhivatalnokok stb. Az elkövetési magatartás, mint már említettük, szinte kimerítő.

¹⁷ Mommsen, i.m. 635. s köv. p.

¹⁸ Mommsen, i.m., 637. p.

¹⁹ Zlinszky, i.m., 111. s köv. p.

Eredmény az állam megdöntése, vezetők megölése, katonák fellázítása, stb.

Elkövető bárki lehet — akár külföldi, akár belföldi — aki felsorolt cselekmények valamelyikét megvalósítja, illetve valakiket felbújt. A magatartás csak szándékosan követhető el (szó szerint benne van a szövegben)

Célzatos bűncselekmény, magát az államot, annak rendjét, vezetőit támadja.

*

A bemutatott bűncselekmények alapján egyértelműen valószínűsíthető, hogy a római törvényhozók, a törvényeket magyarázó jogászok ugyanabban a körben gondolkodtak a bűncselekmények fogalmi elemeit illetően, mint a mai kor jogászai. A római büntetőjogi tényálladékokban megtalálhatók mindazok a részek, amelyek a modern kor törvényi tényállását adják. Nem is lehet ez másképpen. nagyon nehezen lenne elképzelhető, hogy azok a római jogászok, akik a magánjog területén szinte egyedülálló magas szintre fejlesztették a római jogot, a római jogtudományt, a büntetőjoghoz nem értettek volna. Az igaz, hogy a kérdést nem elméleti úton közelítették meg.²⁰ Nem írtak a tényálladék fogalmáról, részéről, de birtokában voltak mindazon ismérveknek, amivel a modern dogmatika foglalkozik.

IMRE MOLNÁR

DER SACHVERHALT IM RÖMISCHEN STRAFRECHT

(Zusammenfassung)

Diese Arbeit versucht auf die Frage eine Antwort zu finden, ob der im modernen Strafrecht so präzise ausgearbeitete Sachverhalt auch im römischen Strafrecht aufzufinden ist, und ob die römischen Juristen die Elemente, des Sachverhalts gekannt haben.

Mit dem Begriff des Sachverhaltes befassten sich die römischen Juristen nicht, was auf jene Auffassung zurückzuführen ist, daß die römischen Juristen hauptsächlich keine Theorien erschaffen haben. Es ist ratsam sich der Frage auf folgender Weise zu nähern: indem wir untersuchen, ob die modernen Elemente des Tatbestandes sich bei den einzelnen Straftaten auffinden lassen.

In Anbetracht der Vielzahl der Straftaten hoben wir vier gleichsam typische aus: das *furtum*, das *homicidium*, das *veneficium* und die *laesio maiestatis*.

Beim *furtum* finden sich all die Begriffselemente, die den modernen Sachverhalt ausmachen. Bei den anderen drei fehlt je ein Element — je eins dem Wesen der Straftat entsprechend —, wenn man sie aber als Gesamtheit betrachtet, gelangt man zur Überzeugung, daß die römischen Juristen jedes Sachverhaltselement gekannt und angewandt haben. Es könnte — mit leichter Übertreibung — gesagt werden, daß aus der Komparation, der römischrechtlichen Straftaten der moderne Sachverhalt unschwer konstruiert werden könnte.

²⁰ Pólay Elemér: A római jogászok gondolkodásmódja. Budapest, 1988. 207. p.